

GIERZWALUWINVENTARISATIE BEBOUWDE KOM HILVERSUM 1985

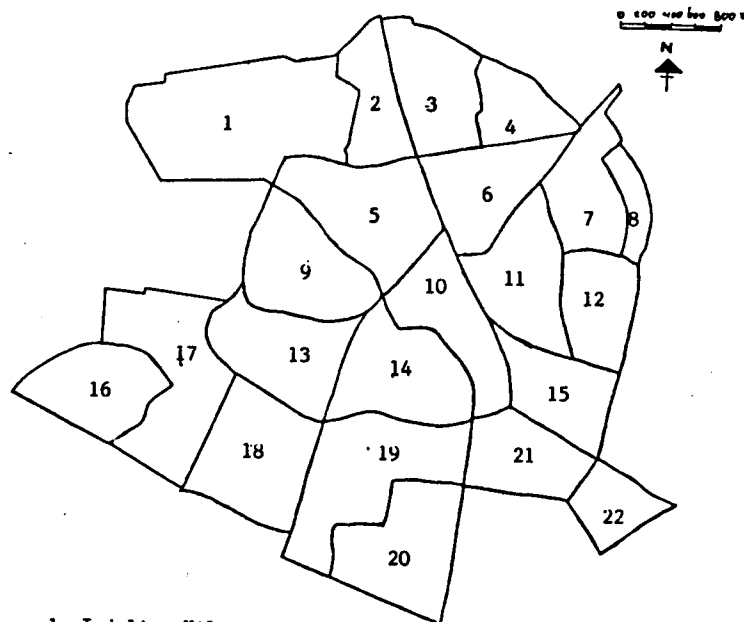
Erik Lam

Op initiatief van Hans Fuchs werd door de Vogelwerkgroep Het Gooi e.o. besloten in 1985 de bebouwde kotten van het Gooi en omstreken op Gierzwaluwen te gaan inventariseren. Dit omdat verwacht werd dat de aantallen Gierzwaluwen tijdens de algemene inventarisaties sterk onderschat zouden worden. Bovendien kon deze soortspecifieke inventarisatie bijdragen tot een betere bescherming van de Gierzwaluwen. Met betrekking tot Hilversum had ondergetekende de coördinatie op zich genomen.

Methode:

De inventarisatie is tussen eind mei en eind juli uitgevoerd. Hoewel juni normaal gesproken de beste tijd is, is er in 1985 nauwelijks in juni geïnventariseerd. De maand juni was namelijk uitgesproken koud met te veel lange regenperiodes. Het heeft dan nauwelijks zin te gaan inventariseren. Met name twee tot drie uur vóór zonsondergang is de trefkans groot. Bij het inventariseren is niet van te voren op buurten of straten geselecteerd. In principe zijn alle straten even intensief onderzocht. De telgebieden zijn minstens drie keer in z'n geheel geïnventariseerd. Dit is zowel lopend als langzaam fietsend gedaan. Wanneer werd waargenomen dat de Gierzwaluwen ergens "gierend" laag over gebouwen vlogen is uitgekeken naar in- en uitvliegende vogels. Werd dit laatste waargenomen dan werd aangenomen dat alle vogels die daar laag rondvlogen ook werkelijk broedden. Het aantal werd geteld en door twee gedeeld (en naar boven afgerond). Indien geen in- en uitvliegen geconstateerd werd, dan werd aangenomen dat het mogelijke broedvogels betrof. Deze zijn overigens niet bij de totalen opgenomen.

Ten behoeve van de inventarisatie in Hilversum is de bebouwde kom in 22 telgebieden ingedeeld, die op bovenbeschreven wijze zijn onderzocht (zie fig.1). Hierna volgt de opsomming van deze gebieden, met oppervlakte (bron: gemeente Hilversum 1986), de inventarisator en het aantal vastgestelde paren:

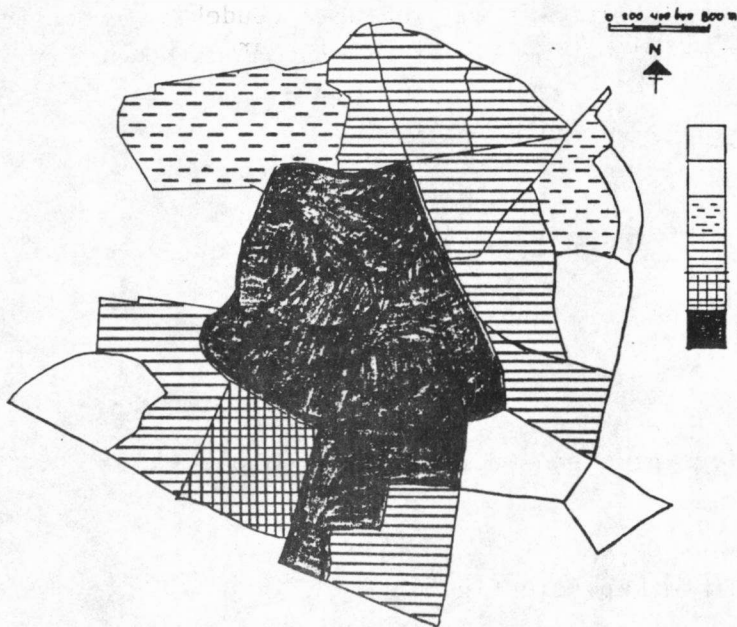
figuur 1. Indeling Hilversum in de telgebieden

- 1 = Nimrodpark, een zeer ruim opgezette villabuurt van vóór 1920. 154 ha.
Adri Vermeulen, aangevuld met gegevens van Erik Lam. 14 paren.
- 2 = NOS-omroepkwartier. Nieuwbouw met veel park en rij oude huizen. 46 ha.
Jelle Harder. 13 paren.
- 3 = Noorderbegraafplaats en omgeving. Voornamelijk jaren vijftig, nieuwbouw met veel flats, 1945-1960. 65 ha.
Jaap Mekel, aangevuld met gegevens van Jelle Harder. 9 paren.
- 4 = Vingboonstraat en omgeving. Arbeiders- en middenstandswoningen met kleine tuinen, 1945-1960. 39 ha.
Adri Vermeulen, in 1983 geïnventariseerd. 19 paren.
- 5 = Raadhuis en omgeving. Villawijk van vóór 1920, met stukje oude kern van vóór 1874. 83 ha. Jelle Harder. 200 paren.
- 6 = Hoge Larenseweg en omgeving. Arbeiders- en middenstandswoningen (Dudok), 1920-1945, met stukje uitbreiding oude kern 1874-1920. 64 ha.
Jaap Mekel. 13 paren.

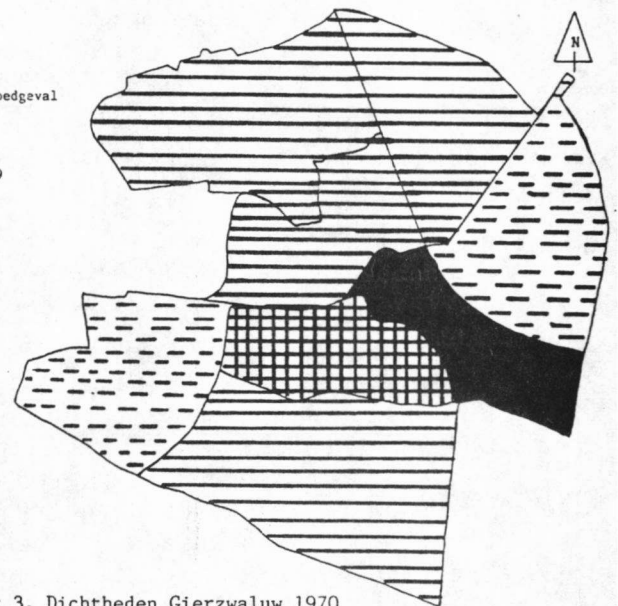
- 7 = Meteorenstraat en omgeving. Arbeiders- en middenstandswoningen (Dudok), 1920-1945. 56 ha. Jaap Mekel, aangevuld met gegevens van Jelle Harder. 3 paren.
- 8 = Kamrad. Eéngesinshuizen en meergezinshuizen (Dudok), 1960-1970. 20 ha. Jaap Mekel. 0 paar.
- 9 = Boomburgbuurt. Villawijk van vóór 1920. 77 ha. Han de Soete. 215 paren.
- 10 = Schapenkamp en omgeving. Gedeeltelijk oude kern van vóór 1874, alsmede de uitbreiding van de oude kern, 1874-1920, en een stukje villawijk van vóór 1920. 65 ha. Erik Lam. 115 paren.
- 11 = Kleine Drift en omgeving. Gedeeltelijk oude kern van vóór 1874, alsmede de uitbreiding van de oude kern, 1874-1920, en een stuk arbeiders- en middenstandswoningen (Dudok) van 1920-1945. 67 ha. Jaap Mekel. 10 paren.
- 12 = Röntgenstraat en omgeving. Arbeiders- en middenstandswoningen van 1920-1960. 49 ha. Jaap Mekel. 0 paar.
- 13 = Taludweg en omgeving. Gedeeltelijk arbeiders- en middenstandswoningen van 1920-1945 (Dudok), deels villawijk van vóór 1920 en een klein deel uitbreiding oude kern 1874-1920. 73 ha. Wim Duurland. 100 paar.
- 14 = Koningstraat en omgeving. Gedeeltelijk uitbreiding oude kern 1874-1920 en arbeiders- en middenstandswoningen 1920-1945. 74 ha. Nico Dwars. 120 paar.
- 15 = Ol. van Noortstraat en omgeving. Gedeeltelijk villawijk van vóór 1920 en ééngesins- en meergezinshuizen van 1960-1970. 53 ha. Erik Lam en R.J. Prins. 25 paren.
- 16 = Kerkelanden. Eéngesins- en meergezinshuizen van 1960-1970. 80 ha. Wim Duurland. 0 paar.
- 17 = Nieuwe Haven en omgeving. Industrieterrein, 1920-1985 met ééngesins- en meergezinshuizen, 1960-1970, alsmede een stukje arbeiders- en middenstandswoningen 1920-1945 (Dudok). Erik Lam. 10 paren.
- 18 = Karel Doormanlaan en omgeving. Arbeiders- en middenstandswoningen van 1920-1960, en een klein stukje ééngesins- en meergezinshuizen 1960-1970. 94 ha. Jos de Jonge, aangevuld met gegevens van Maurice Hinterding. 73 paren
- 19 = Kastanjelaan en omgeving. Een stukje villawijk van vóór 1920, alsmede arbeiders- en middenstandswoningen 1920-1960. 100 ha. Maurice Hinterding. 124 paren.
- 20 = Hoogt v. 't Kruis en omgeving. Villawijk van vóór 1920. 79 ha. Robert-Jan Prins. 16 paren.
- 21 = Sportpark en omgeving. Buitengebied met sportvelden en villa's van vóór 1920. 54 ha. Erik Lam. 0 paar.
- 22 = Arubalaan en omgeving. Villawijk van vóór 1920. 40 ha. Erik Lam en Femke van den Haak. 0 paar.

Resultaten:

In totaal zijn er 1075-1100 paren Gierzwaluwen vastgesteld. Het zwaartepunt van de aanwezigheid lag in het centrum en enkele omringende gebieden. Zeer opvallend is de dichtheid in enkele villagegebieden (zie fig.2). In de Boomburgbuurt werd zelfs de hoogste dichtheid geconstateerd (279 paar per km²)!, direct gevolgd door het Raadhuis en omgeving (241 paar/km²). De gebieden Schapenkamp en Koningstraat volgden daarna met 177 respectievelijk 162 paar per km². Dit is een opmerkelijk verschil, aangezien altijd werd aangenomen dat de hoogste dichtheden in het centrum lagen. Indien er met oude gegevens

figuur 2. Dichtheden Gierzwaluw 1985

figuur 3. Dichtheden Gierzwaluw 1970

vergeleken wordt (VWG 't Gooi e.o., 1970), zie fig. 3, valt inderdaad te constateren dat de hoogste dichtheden in het centrum liggen. De gegevens uit 1970 zijn echter moeilijk met die van 1985 te vergelijken. In 1970 werd gedurende één dag (31 mei) op alle soorten geïnventariseerd. Hoewel dit een goede tijd voor de Gierzwaluwen is, moet aangenomen worden dat het aantal sterk onderschat is. (in totaal 507 paar). Er kan echter ook aangenomen worden dat de intensiteit in alle telgebieden gelijk is geweest. Hierdoor zijn de telgebieden onderling wél vergelijkbaar en is het centrum als zwaartepunt van de verspreiding reëel. De hoogste toen vastgestelde dichtheid is 140 paar per km². In het vergelijkbare deel van 1985 (Ol.van Noort + Schapenkamp) is de gemiddelde dichtheid in 1985 112 paar per km².

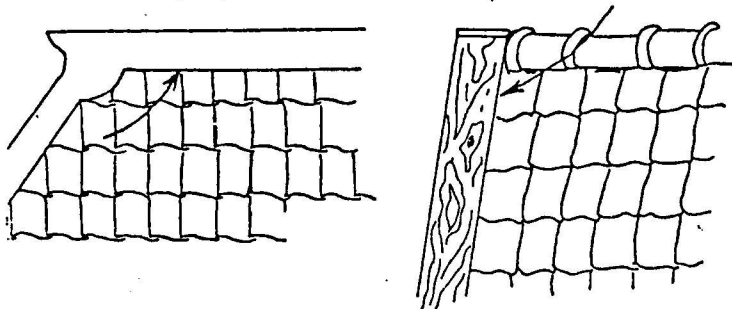
Dit is een absolute achteruitgang, zeker aangezien de hoge dichtheid van 1970 voornamelijk door het "Schapenkampdeel" opgetrokken is. Deze achteruitgang is niet zo verwonderlijk gezien het grote aantal oude panden, goede broedplaatsen voor Gierzwaluwen, dat hier sinds 1970 gesloopt is. Verwonderlijk is echter wel, dat de dichtheden nú hoger of slechts weinig lager zijn dan die van het centrum. Het betreft voornamelijk wijken van vóór 1920. Het lijkt er op, dat er een verschuiving heeft plaats gevonden van het centrum naar de villawijken. Deze mening wordt nog versterkt door het feit dat uit een inventarisatie van rond 1974 (mond.med.B.van Poelgeest) bleek, dat er toen ongeveer 1000 paren Gierzwaluwen in Hilversum zaten. Het nu gevonden aantal is hiermee vergelijkbaar. Een verklaring voor deze verschuiving is, dat er sinds twee decennia vele grote oude bomen in de villawijken zijn gekapt (mond.med. oudere bewoners villawijken en afd. Groenvoorzieningen Gemeente Hilversum). Deze villawijken (met name de Boomburgbuurt en Raadhuis en omgeving) hebben hierdoor een opener karakter gekregen. Vergelijkbare gebieden waar veel minder gekapt is, en die dus beslotener zijn, herbergen geen (Arubalaan) of weinig (Nimrodpark) Gierzwaluwen. Indien de bouwstijl geschikt is, de "dudokstijl" dus meestal niet, meestal wijken van vóór 1920, en het gebied open genoeg is, komen er Gierzwaluwen voor. Gebieden die weinig geschikt zijn, zoals bij voorbeeld de wijk "Over 't Spoor" (de gebieden nrs 3, 4, 6, 7, 8, 11, 12, 15, 21 en 22), waren dit zowel in 1970 als in 1985. Nieuwbouw wordt ook gemeden.

Bescherming.

De tweede doelstelling voor het onderzoek was, kennis van de Gierzwaluwen te verkrijgen om tot een betere bescherming te komen. Hiertoe is opgeroepen de invliegopeningen van de nestplaatsen op te sporen. In totaal zijn er 268 invliegopeningen gelocaliseerd. Dit is ongeveer 25% van de broedparen, hetgeen mij een betrouwbare afspiegeling lijkt. Er zijn tien verschillende nestplaats-typen aangehouden:

figuur 5

A) onder z.g. boeiboorden.

pannen van huis met geknikte kap.

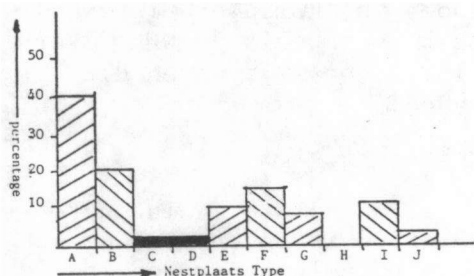
figuur 6

- A: Onder boeiboorden (zie fig.5);
- B: Bij dakkapellen, schoorstenen, of andere plaatsen waar daken samenkomen;
- C: Onder dakpannen;
- D: Ventilatieopeningen of spleten in muren;
- E: Onder pannen die over de dakrand uitsteken;
- F: Onder pannen van huizen met een geknikte kap (zie fig.6);
- G: Onder dakgoten;
- H: IN kieren tussen huizen in;
- I: Onder gebroken pannen;
- J: In de nok van het dak (niet onder pannen)

Hoe de verdeling van deze nestplaatstypen was laat figuur 4 zien. Uit deze figuur wordt duidelijk dat type A, onder de boeiboorden, veruit het belangrijkste type is. Dit wordt gevolgd door type B (naast de dakkapellen enz.). Ook type F (geknikte kap) is nog van belang.

Indien men iets aan de bescherming van de Gierzwaluw wil doen dan dient men met het bovenstaande terdege rekening te houden. Hierbij kan een afweging gemaakt worden tussen gebieden waar de Gierzwaluw nu voorkomt. Het centrum lijkt mij hierbij prioriteit te verdienen. Hier vindt immers een gestage achteruitgang plaats. De nu beste gebieden, de open gehakte villawijken, zijn voor de Gierzwaluw aantrekkelijk geworden (ook zeer veel toepassing van boeiboorden). Door het openkappen van de villawijken zijn vele karakteristieke soorten verdwenen of sterk achteruit gegaan. In feite is deze wisseltruc niet toe te juichen. Gebieden die nu (en in 1970) niet interessant zijn voor de Gierzwaluw zullen vermoedelijk geleidelijk aan aantrekkelijker worden (aanbrengen van dakkapellen, slijtage dakpannen). Veel moet hier voorlopig niet van verwacht worden. In het centrum zijn vele oude panden gesloopt of gerenoveerd. De modernere uitvoeringen blijken ongeschikt te zijn voor Gierzwaluwen. Hiervoor werd reeds in de Avifauna van Midden-Nederland (1971) gewaarschuwd. Sloop en renovatie zijn lang van te voren bekend. Het zou aanbevelenswaardig zijn met aannemersmaatschappijen te overleggen om bij deze projecten al direct geschikte nestplaatsen te creëren. Mogelijkheden hiervoor zijn gierzwaluwdakpannen en neststenen, aanbrengen van boeiboorden etc. Naar mijn idee heeft de Vogelwerkgroep vele kansen gemist om aan gierzwaluwbescherming te doen door dit overleg na te laten. Het ophangen van gierzwaluwnestkasten draagt in te geringe mate bij tot de handhaving van de populatie en is zodoende geen werkelijke bescherming

figuur 4. Overzicht keuze nestplaatsen

van deze soort.

Dankwoord.

Hierbij wil ik dank uitbrengen aan Hans Fuchs die het onderzoek voorbereid heeft, alsmede uiteraard de tellers: Nico Dwars, Wim Duurland, Femke van den Haak, Jelle Harder, Maurice Hinterding, Jos de Jonge, Jaap Mekel, Robert-Jan Prins, Adri Vermeulen en Han de Soete

Literatuur:

1. Gemeente Hilversum (1986). Visie op laan- en straatbomen in Hilversum. Afdeling Groenvoorziening.
2. Vogelwerkgroep 't Gooi e.o. (1970). Avifauna van Hilversum. Gestencild verslag.
3. Hekking, W.H.A. in Alleyn et al (1971). De Gierzwaluw. Avifauna van Midden-Nederland pag. 304-306.